

Broj 61

studeni 2017.

OVRŠENI DUG (BLOKADE) GRAĐANA: razmjeri, struktura i pravci za pronalaženje rješenja

Sažetak

Kratkotrajni (do 365 dana) ovršeni dug građana smanjuje se od početka izlaska iz krize. No dugotrajne blokade preko 365 dana rastu i čine 97% ukupnih dugovanja. Najveći broj građana je pod ovrhom, redom: ICT sektora, središnje države i banaka. Banke-vjerovnici imaju najveći udjel u vrijednosti ovršenog duga ali se njihov vrijednosni udjel smanjuje i pada ispod polovice ukupnog duga. Polovicom 2017. manje od 40% ovršenih građana ovršeno je od strane banaka, dijelom zbog prodaja portfelja loših kredita.

Dugotrajni dugovi manje vrijednosti prema bankama i telekom operaterima se smanjuju. To je očekivano u uvjetima izlaska iz krize. Svega oko 10 tisuća osoba ima gotovo 2/3 (63%) ukupnog duga pojedinačne vrijednosti iznad 500 tisuća kuna starijeg od 365 dana. Rast vrijednosti ovršenog duga u zadnje je vrijeme koncentriran u najvišim razredima, osobito kod ukupnih iznosa blokada većih od milijun kuna.

Rješavanju ovog problema treba pristupiti razlikovanjem tri segmenta. Srednji segment dugova za trajna potrošna dobra i nekretnine do sada je bio u središtu interesa javnosti i kreatora politike. Veću pažnju treba posvetiti gornjem, «poslovnom» segmentu i donjem, «malom» segmentu. Analiza trasira pet smjerova daljnjih istraživanja s ciljem dubljeg razumijevanja pojave i razrade efikasnijih mjera. U «poslovnom» segmentu preporuča se afirmacija i usavršavanje instituta osobnog stečaja. U «malom» segmentu preporuča se: (1) bolje povezivanje sa socijalnim kriterijima i mjerama socijalne politike, (2) uspostava učinkovitog (brzog, jeftinog i razvidnog) pravnog i poslovnog procesa u slučaju neplaćanja, koji će uravnotežiti interese dužnika i vjerovnika te (3) financijsko opismenjavanje i afirmacija etike financijske odgovornosti.

Mišljenja i rezultati koji se iznose i prikazuju u ovom dokumentu ne predstavljaju službena stajališta Hrvatske udruge banaka. Analizu je pripremila Arhivanalitika za Hrvatsku udruhu banaka. Zahvaljujemo FINA-i na suradnji na poslovima pripreme podataka.

Sadržaj

SAŽETAK	1
UVOD	3
UKUPNI TRENDOVI	7
STRUKTURA DUGA PREMA VJEROVNICIMA	11
NAKNADE	15
ICT SEKTOR	15
SREDIŠNJA DRŽAVA	16
JEDINICE LOKALNE UPRAVE I SAMOUPRAVE	17
OSIGURANJA	18
BANKE	18
RASPRAVA UMJESTO ZAKLJUČKA	19
<i>Sažetak rezultata analize</i>	<i>19</i>
<i>Pravci za daljnja istraživanja</i>	<i>20</i>
<i>Kako tražiti rješenja</i>	<i>21</i>

UVOD

Visina ovršenog duga građana registriranog kod FINA-e - tzv. **blokada** računa građana - već dulje vrijeme privlači pažnju različitih struka, politike i javnosti izvan užeg kruga vjerovnika i dužnika. To je posljedica krize. Naime, uvijek i svuda postoje građani s poteškoćama u podmirivanju obveza. Očekuje se da njihov broj i iznos neplaćenih obaveza padaju u gospodarski dobrim i rastu u lošim vremenima. Međutim, pojava zvana «blokada računa» privukla je osobitu dodatnu pažnju kada je iznos blokada računa građana nastavio rasti nakon što su se BDP i dohoci u Hrvatskoj počeli oporavljati unazad tri godine. U tome se na prvi pogled ne vidi logika. Na kraju duge šestogodišnje gospodarske krize ukupna vrijednost blokada po osnovi ovrha računa građana iznosila je 27,6 milijardi kuna ili 8,4% BDP-a sredinom 2014. Tri godine kasnije, 30. lipnja 2017., iznos je povećan za 50,7% i dostigao je 41,6 milijardi kuna ili oko 12% BDP-a (vidjeti tablicu 1). To je bio znak da se iza statističkih podataka krije problem koji nije dovoljno detaljno sagledan.

Bilo bi pogrešno zaključiti da se u podacima o blokiranima ne vide tragovi gospodarskoga oporavka. Oko polovice 2016., ukupan broj građana s računima pod ovrhama počeo se smanjivati. Broj građana s računima u kratkotrajnim blokadama do 365 dana značajno je smanjen: s 91 848 sredinom 2014. na 52 157 sredinom 2017. I broj građana s računima koji su blokirani dulje od 365 dana počeo je stagnirati u drugoj polovici 2016. Međutim, broj građana s dugotrajno blokiranim računima i dalje je zabrinjavajuće visok: na dan 30. lipnja 2017. u statistici FINA-e bilo je evidentirano 324958 građana s blokiranim računima. Među njima je 272 801 ili 84% imalo račune blokirane dulje od 365 dana. Na njih se odnosilo 97% ukupnog iznosa tzv. blokada.

Povećana percepcija problema dovela je do različitih tumačenja i reakcija. Niti jedan od ključnih dionika procesa nije bio pošteđen prozivki o odgovornosti; od onih da je problem uglavnom vezan uz dugove prema bankama i drugim financijskim institucijama, do teza da dug nekontrolirano raste zbog troškova FINA-e, banaka i troškova drugih sudionika ovršnog procesa kao što su odvjetnici, javni bilježnici i sudovi. Stvorena je neselektivna percepcija o ugroženim građanima koji su žrtve lošeg sustava, bez dubljeg uvida u podatke, razloge i mehanizme ovrha.

U takvim se uvjetima prišlo ad hoc pokušajima rješavanja problema. Prvo je vlada lijevog centra početkom 2015. uvela mogućnost otpisa malih dugova do 30 000 kuna starijih od godine dana, uz primjenu socijalnih kriterija. Prema zadnjem izvješću FINA-e o rezultatima ove intervencije, ukupno je do kraja 2015. odobreno 17 586 zahtjeva za otpisom duga. Ova brojka i izostanak značajnijeg traga smanjenja u podacima ukazuje da ovom mjerom problem nije riješen.

Dug građana koji je vezan uz ovrhe preko FINA-e nastavio se povećavati i nakon izlaska iz krize, što je dovelo do mjera koje su uglavnom bile usmjerene na olakšanje dugova hipotekarnih dužnika.

Drugo, ista je vlada donijela Zakon o stečaju potrošača (NN 100/15). Zakon se primjenjuje od 1.1.2016. Niti taj instrument nije imao bitan utjecaj na kretanje iznosa pod ovrhama. Do 18.9.2017. zaprimljeno je svega 1 017 stečajnih predmeta građana i 4 takva predmeta obrtnika, uz ukupan iznos prijavljenih dugovanja od 611 milijuna kuna. Broj ljudi i prijavljeni iznos dugova nalaze se u očitom nerazmjeru u odnosu na ukupan problem mjeren vrijednošću blokada (41,6 milijardi kuna na dan 30.6.2017.). Iznos potraživanja prijavljenih u okviru stečaja građana jedva prelazi 1% tog iznosa. Vjerojatno će proći godine prije nego što ovaj institut zaživi i počne utjecati na ukupne podatke.

Manje od polovice blokiranih građana blokirani su od strane banaka. I udjel njihovog duga u ukupnom dugu povezanom s blokadama pao je ispod 50%.

Treće, zadnjim izmjenama i dopunama Ovršnog zakona (NN 73/17) zaštićeni dio plaće koji se ne može ovršiti podignut je s 2/3 na 3/4 prosječne neto plaće. Granica nepodmirenog duga ispod koje nije moguće pokrenuti ovrhu nad jedinom nekretninom postavljena je na 20 000 kuna, a sud može zapriječiti ovrhu većega iznosa nad jedinom nekretninom ako procijeni da u dužničko-vjerovničkom odnosu postoje elementi neravnopravnosti i nepravdnosti. U slučaju gubitka jedine nekretnine osigurana je i vladina stambena potpora u trajanju od 18 mjeseci.

Prerano je za ocjenu učinka ovih mjera. Preliminarnim promatranjem mogu se uočiti dvije važne stvari. Prvo, povećanjem zaštićenog dijela neto plaće na $\frac{3}{4}$ prosječne neto plaće (koja za RH iznosi oko 6 000 HRK) došlo se do dijela mjesečnoga dohotka koji se ne može ovršiti od oko 4 500 HRK na mjesec. To je veći iznos od plaća i mirovina mnogih građana. Zaštićeni iznos dakle predstavlja solidan socijalni amortizer. Stoga ne stoje teze da izmjene i dopune Ovršnog zakona neće pomoći građanima. Međutim, teze da mjere promašuju cilj mogle bi se odnositi na drugi dio izmjena zakona, koje su vezane isključivo uz ovrhu nad nekretninama. Suprotno raširenoj percepciji, *ovi kreditni odnosi bitni su tek za manjinu blokiranih građana*. Podaci u tablici 1 pokazuju da je udjel dugova prema bankama općenito manji nego što se uobičajeno misli i nalazi se u padu (oko 48% vrijednosno dok je brojčani udjel građana pod ovrhama banaka u ukupnom broju blokiranih manji od 40%). Do smanjenja uloge banaka kao vjerovnika jednim je dijelom došlo zbog prodaja portfelja loših kredita, no taj efekt je manji od 10 postotnih bodova i analiza pokazuje da se manji ovršeni dugovi građana prema bankama smanjuju.

U početku promatranog razdoblja (30.06.2014.), 41,8% od ukupnoga broja blokiranih građana imalo je dug prema bankama koji je predstavljao 58% ukupnoga iznosa blokada. Tri godine kasnije, udjeli banaka su smanjeni na 38,2% (udjel broja građana) i 48,2% (udjel u ukupnom iznosu dugovanja pod ovrhama). Prodaje kreditnih portfelja potraživanja od građana od strane banaka 2015.-2017. iznosile su 3,46 milijardi kuna ili 8,3% od ukupno blokiranog iznosa. Prema tome, udjel banaka-vjerovnika bi se i bez prodaja portfelja smanjio. Analiza u nastavku pokazuje da je problem blokada disperziran na veći broj skupina vjerovnika, da postoji vrlo različita dinamika dugovanja zavisno o visini duga i tipu vjerovnika, te da postoji velika koncentracija dugotrajnog duga (i njegovog povećanja) kod maloga broja velikih dužnika. Time se objašnjava zašto konverzija dugova vezanih uz tečaj švicarskoga franka nije značajno utjecala na

smanjenje ukupnog ovršenog duga i zašto zadnja inicijativa u vezi ovršnog zakona vjerojatno neće značajno utjecati na smanjenje iznosa i broja blokada građana.

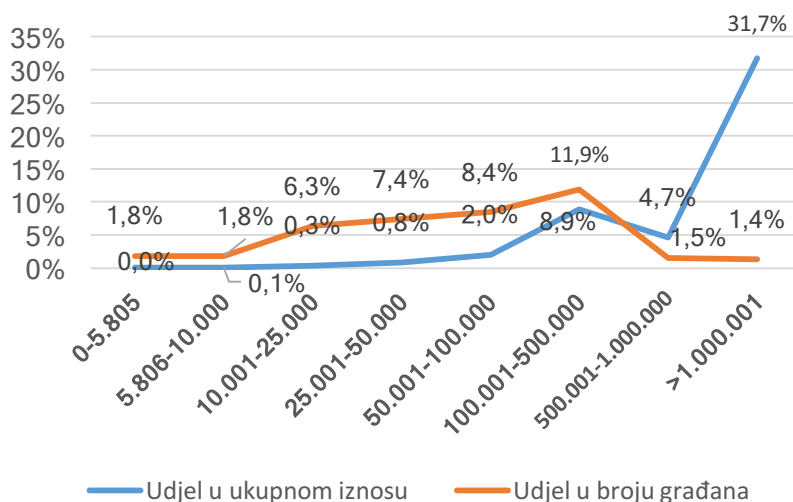
Podaci koji su prikazani u ovoj analizi preuzeti su od FINA-e na zahtjev. Omogućuju tromjesečno praćenje blokada prema iznosu i broju građana od 30. lipnja 2014. do 30. lipnja 2017. za jedanaest tipova vjerovnika. To su: (1) središnja država, (2) lokalna uprava i samouprava, (3) banke, štedionice i kreditne unije (zajedno: «banke»), (4) osiguravajuća društva, (5) leasing društva, (6) tvrtke za kartično poslovanje, (7) tvrtke koje se bave opskrbom energijom, (8) tvrtke koje se bave opskrbom vodom i odvozom otpada, (9) tvrtke iz ICT sektora, od čega najvećim dijelom telekom operateri, (10) tvrtke koje se bave poslovanjem nekretninama i (11) međusobni dugovi građana.

Veliki dio duga po osnovi dugovanja prema bankama koncentriran je kod male manjine dužnika.

Slika 1 prikazuje primjer saznanja kakva se mogu dobiti iz tako strukturiranih podataka. Pokazuje udjel duga i broja blokiranih građana-dužnika od strane banaka prema osam razreda visine duga, od najnižeg (do 5 805 HRK), do najvišeg (preko milijun kuna). Svega 1,4% građana (ili 3 687 građana) koji imaju dug stariji od 365 dana ima ovrhe pokrenute od strane banaka u iznosu većem od milijun kuna. Međutim njihov dug predstavlja 31,7% ukupnih dugova građana pod ovrhom, koji su stariji od godinu dana. Pridoda li se dug iz sljedećeg nižeg razreda (pola milijuna do milijun kuna), svega 2,9% od ukupnog broja građana koji imaju dug stariji od 365 dana (ili njih 7 904) ima 36,4% ukupnoga duga građana pod ovrhama koji je stariji od 365 dana. Ako se dodaju i dužnici iz sljedećeg razreda (100 do 500 tisuća kuna duga), ukupan broj se penje na 14,8% ili 40 415 građana koji imaju oko 45% ukupnoga duga.

Analiza u nastavku prikazuje duboku strukturu blokada građana po osnovi ovrha registriranih kod FINA-e prema vjerovnicima i visini pojedinačnih blokada u razdoblju od 30.06.2014. do 30.06.2017.

Slika 1. Udjel dugova prema bankama u ukupnom iznosu i broju građana s računima blokiranim dulje od 365 dana na dan 30.06.2017.

Izvor: FINA, obrada Arhivanalitika

Tablica 1: Osnovni uvodni podaci

UKUPAN DUG GRAĐANA PREMA IZNOSU BLOKADA KOD FINA-e									
	IZNOS BLOKADA RAČUNA GRAĐANA			OMJER IZNOSA BLOKADA I BDP-a			IROJ GRAĐANA ČIJI SU RAČUNI BLOKIRANI		
	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>
30.06.2014.	27.561.979.088	25.080.232.368	2.481.746.719	8,4%	7,6%	0,8%	316.919	225.071	91.848
30.09.2014.	28.650.679.279	26.057.063.088	2.593.616.191	8,7%	7,9%	0,8%	318.546	233.443	85.103
31.12.2014.	30.686.729.867	28.194.456.755	2.492.273.113	9,4%	8,6%	0,8%	322.450	248.414	74.036
31.03.2015.	31.620.807.152	29.384.459.998	2.236.347.154	9,5%	8,8%	0,7%	320.753	247.228	73.525
30.06.2015.	33.195.154.843	31.287.742.194	1.907.412.649	9,9%	9,4%	0,6%	320.163	251.961	68.202
30.09.2015.	35.179.004.180	33.250.799.546	1.928.204.634	10,5%	10,0%	0,6%	320.902	255.901	65.001
31.12.2015.	36.085.689.133	34.224.169.750	1.861.519.383	10,8%	10,3%	0,6%	321.531	259.586	61.945
31.03.2016.	37.405.510.422	35.839.971.177	1.565.539.244	10,9%	10,4%	0,5%	328.490	265.460	63.030
30.06.2016.	39.384.955.400	37.269.974.197	2.114.981.203	11,5%	10,9%	0,6%	328.740	268.999	59.741
30.09.2016.	39.878.852.616	37.894.225.305	1.984.627.311	11,6%	11,0%	0,6%	328.590	270.481	58.109
31.12.2016.	40.595.210.941	38.631.343.235	1.963.867.706	11,8%	11,3%	0,6%	327.131	272.210	54.921
31.03.2017.	41.402.417.810	39.415.282.543	1.987.135.267	11,7%	11,2%	0,6%	330.719	272.160	58.559
30.06.2017.	41.550.467.752	40.299.477.536	1.250.990.216	11,8%	11,4%	0,4%	324.958	272.801	52.157
DUG PREMA BANKAMA, ŠTEDIONICAMA I KU PREMA IZNOSU BLOKADA KOD FINA-e									
	DUG PREMA BANKAMA, ŠTEDIONICAMA I KU			UDJEL U UKUPNOM DUGU			UDJEL U UKUPNOM BROJU GRAĐANA		
	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>	<i>Ukupno</i>	<i>> 365 dana</i>	<i>< 365 dana</i>
30.06.2014.	16.203.608.020	14.824.259.854	1.379.348.166	58,8%	59,1%	55,6%	41,8%	48,4%	25,4%
30.09.2014.	16.808.547.511	15.342.893.712	1.465.653.799	58,7%	58,9%	56,5%	42,2%	48,0%	26,5%
31.12.2014.	17.649.296.733	16.295.905.155	1.353.391.578	57,5%	57,8%	54,3%	42,5%	46,6%	28,5%
31.03.2015.	17.446.520.766	16.269.969.593	1.176.551.173	55,2%	55,4%	52,6%	42,3%	42,1%	24,7%
30.06.2015.	18.296.394.170	17.379.909.316	916.484.854	55,1%	55,5%	48,0%	42,4%	46,1%	28,5%
30.09.2015.	19.560.653.853	18.717.876.177	842.777.676	55,6%	56,3%	43,7%	42,1%	45,7%	27,6%
31.12.2015.	19.952.633.568	19.129.058.681	823.574.887	55,3%	55,9%	44,2%	42,0%	45,6%	26,9%
31.03.2016.	20.364.652.899	19.659.244.921	705.407.977	54,4%	54,9%	45,1%	41,2%	45,0%	25,3%
30.06.2016.	20.843.308.565	20.003.423.361	839.885.204	52,9%	53,7%	39,7%	41,0%	44,4%	25,6%
30.09.2016.	20.749.768.263	19.974.576.543	775.191.720	52,0%	52,7%	39,1%	40,5%	43,8%	25,1%
31.12.2016.	20.730.749.634	20.031.647.788	699.101.846	51,1%	51,9%	35,6%	39,8%	42,7%	25,0%
31.03.2017.	20.241.293.351	19.529.456.293	711.837.059	48,9%	49,5%	35,8%	39,0%	42,1%	24,7%
30.06.2017.	20.044.969.125	19.551.915.733	493.053.391	48,2%	48,5%	39,4%	38,2%	40,6%	25,7%

UKUPNI TREND OVI

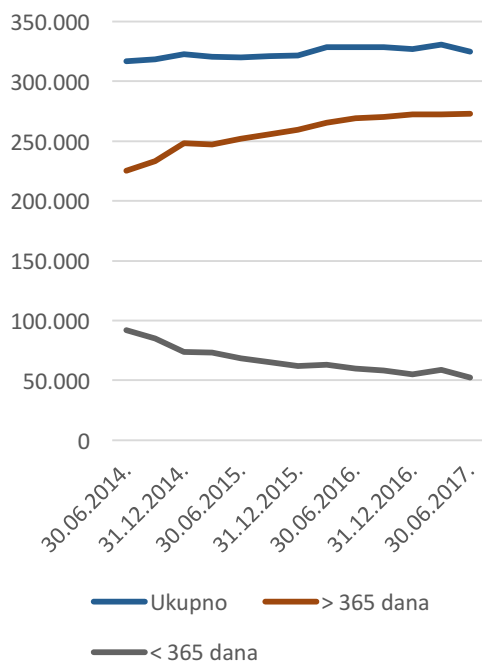
Izlazak iz krize nakon 2014. utjecao je na usporavanje rasta broja građana čiji su računi blokirani. Ukupan broj je od sredine 2014. do sredine 2017. povećan s oko 317 na oko 325 tisuća (porast za 2,5% ili manje od 1% godišnje). Rast ukupnoga broja tzv. blokiranih trajao je do trećeg tromjesečja 2016. kada je dosegnut maksimum od oko 328 tisuća. Broj se od tada smanjuje i polovicom 2017. iznosi oko 324 tisuće građana (slika 2).

Trend promjene broja blokiranih građana zavisi o duljini trajanja blokade računa. Broj građana s kratkotrajnim blokadama do godine dana smanjivao se kroz protekle tri godine u skladu s gospodarskim oporavkom koji traje od kraja 2014. Slika 3 pokazuje negativnu korelaciju rasta realnog BDP-a i broja kratkotrajno blokiranih građana. Međutim, vidi se i izostanak korelacije između rasta realnog BDP-a i broja dugotrajno blokiranih građana preko godinu dana. Na prvi pogled nema logike da potonji broj raste.

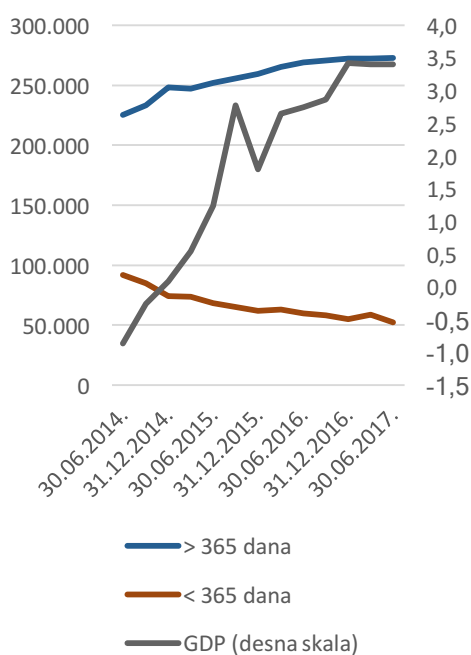
Na žalost ne raspolažemo individualnim podacima iz kojih bi se mogao izvesti zaključak o seljenju građana iz kategorije u kategoriju duga prema dospelosti. Podaci ipak jasno pokazuju da se broj građana u kategoriji blokada do godine dana smanjuje što je povezano s činjenicom da gospodarski oporavak omogućava ljudima vraćanje dugova i plaćanje na vrijeme. Proces daljnjeg povećanja broja blokiranih ipak je zaustavljen.

Broj kratkotrajno blokiranih građana se brzo smanjuje i gotovo je prepolovljen od početka izlaska iz krize. Rast broja dugotrajno blokiranih građana tek je nedavno zaustavljen, no tih građana ima mnogo više.

Slika 2. Ukupan broj građana s blokiranim računima po osnovi neizmirenih osnova plaćanja

Slika 3. Broj blokiranih građana i rast BDP-a prema istom tromjesečju prethodne godine, sezonski prilagođeno

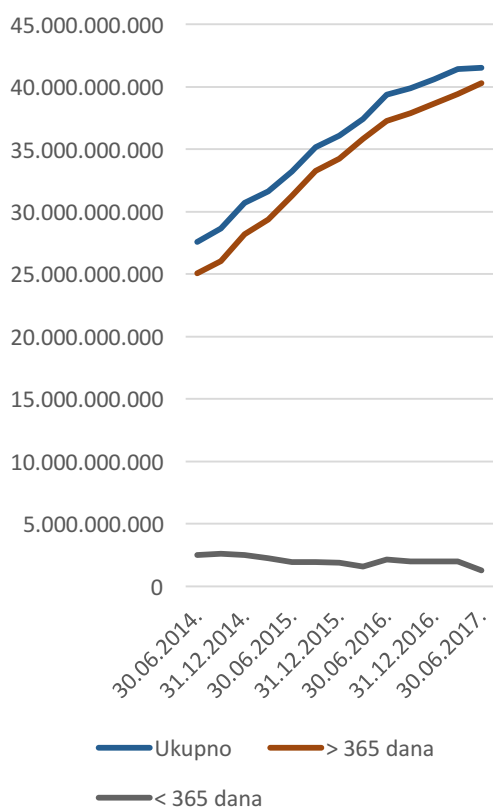
Problem se danas uglavnom svodi na dugotrajne blokade. U njima se polovicom 2017. nalazilo oko 273 tisuće građana ili oko 6,5% ukupnog procijenjenog broja stanovnika Hrvatske. Ukupan iznos prijavljenih instrumenata naplate odnosno osiguranja potraživanja od sredine 2014. do sredine 2017. povećao se za oko 14 milijardi kuna (tablica 1). Pri tome se iznos dugotrajnih blokada povećao za 15,2 milijardi, dok se iznos kratkotrajnih blokada smanjio za 1,2 milijarde kuna. Zbog toga se i udjel ročnosti blokada znatno promijenio. Udjel dugotrajnih blokada u ukupnima na dan 30.06. 2014. iznosio je 91%, a na dan 30. lipnja 2017. povećao se na 97%.

Iznos dugotrajnih blokada i dalje je rastao nakon izlaska iz krize, uz znatno povećanje prosječnog iznosa dugotrajne blokade po dugotrajno blokiranom građaninu.

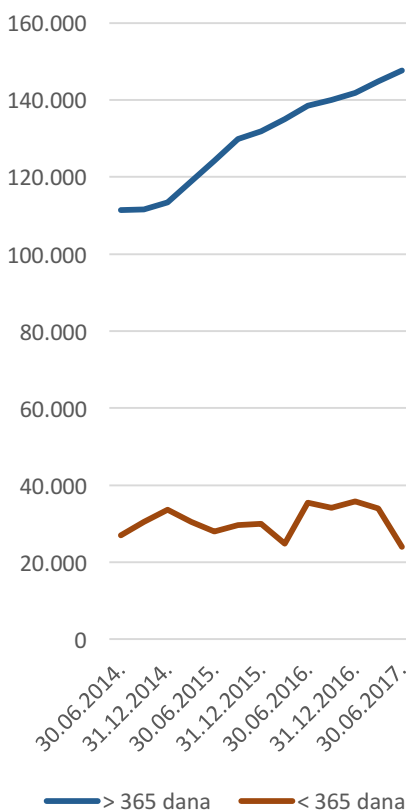
Slika 4 pokazuje da iznosi blokada slijede istu dinamiku kao i broj građana: raste iznos dugotrajnih blokada, dok se iznos kratkotrajnih blokada smanjuje. Slika 5 pokazuje da se prosječna vrijednost blokade po dužniku smanjuje kod kratkotrajnih, a povećava kod dugotrajnih blokada.

Prosječni iznos dugotrajne blokade povećao se sa 111,4 tisuća kuna 30.06.2014. na 147,7 tisuća kuna 30.06.2017. Prosječni iznos kratkotrajne blokade u istom je razdoblju smanjen s 27 na 24 tisuće kuna po blokiranom građaninu. Međutim analiza u nastavku pokazuje da prosječni iznosi nisu statistički reprezentativni zbog velike disperzije.

Slika 4. Ukupan iznos dugovanja građana po osnovi neizmirenih osnova plaćanja 30.06.2014.- 30.06.2017.

Slika 5. Prosječan iznos duga po blokiranom građaninu prema trajanju blokade 30.06.2014.- 30.06.2017.

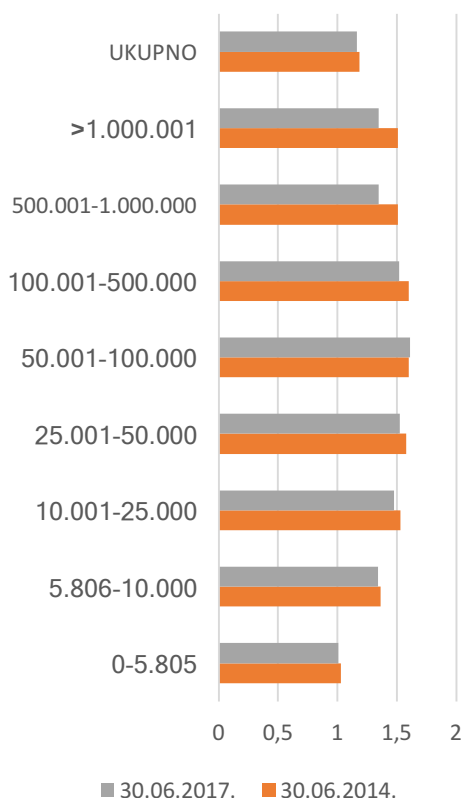

Kasno zaustavljanje rasta broja dugotrajno blokiranih građana (tek 2016.), koje je praćeno rastom prosječnog iznosa ukupnih blokada po osobi objašnjava se rastom broja blokada po jednom blokiranom građaninu. Točan broj blokada po građaninu nije raspoloživ u FINA-inoj bazi, ali se osjećaj za red veličine može dobiti ako se promatra broj blokiranih građana po vrstama vjerovnika. Za svaku od 11 vrsta vjerovnika (lista je opisana u uvodu) FINA je dostavila podatak o broju građana koji imaju dug prema klasi vjerovnika. Broj sektora vjerovnika može se zbrojiti i podijeliti s brojem blokiranih građana (na primjer, ako je 1 građanin blokirani od strane banke i telekom operatera omjer će biti 2 - više detalja u okviru na str. 12). Stvaran broj blokada po građaninu mnogo je veći od ovoga omjera, jer je na teret nekih građana prijavljen veći broj ovršnih isprava od strane vjerovnika iz istog sektora ili od strane istog vjerovnika.

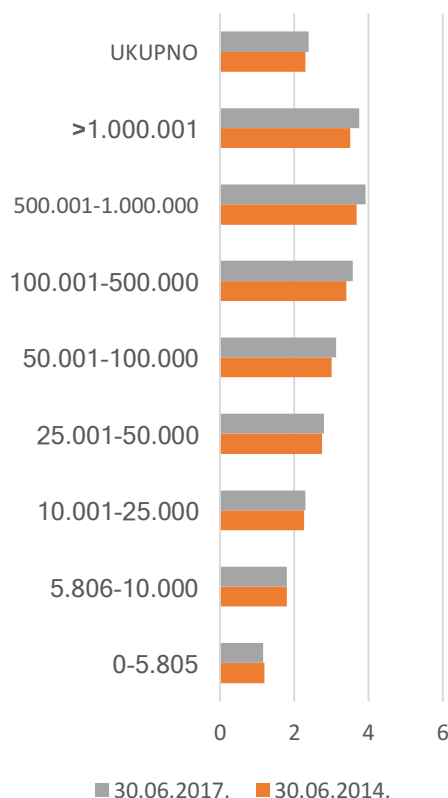
Osobe s većim iznosom starijih dugova blokirane su od strane većeg broja dužnika iz različitih sektora.

Slika 6 pokazuje da kod dužnika s kratkotrajnim dugom problem višestrukih ovrha očekivano nije izražen (koeficijent broja sektora vjerovnika po dužniku ne prelazi 1,5). Međutim, slika 7 pokazuje da je problem prisutan kod dužnika s većim dugovima u blokadi duljoj od 365 dana i iznad 50 tisuća kuna, a pokazuje i da je problem pogoršan u zadnje tri godine kada se omjer u razredu 500 tisuća do milijun kuna popeo do četiri (u prosjeku su vjerovnici iz četiri sektora pokretali ovrhu nad istim građaninom).

Slika 6. Broj sektora vjerovnika po jednom dužniku, usporedba 2014. i 2017. za dužnike s dugom prijavljenim unutar 365 dana

Slika 7. Broj sektora vjerovnika po jednom dužniku, usporedba 2014. i 2017. za dužnike s dugom prijavljenim dulje od 365 dana

Pojava se dalje raščlanjuje u tablici 2 gdje je prikazana raspodjela ukupnog duga, broja dužnika i prosječan ukupan dug po dužniku prema razredima visine duga. Zanimljiv je dug stariji od 365 dana koji predstavlja 97% ukupnog iznosa blokada i dalje raste, dok iznos kratkotrajnih blokada pada. Zbog toga kratkotrajne blokade ostavljamo izvan daljnje analize i bavimo se dugotrajnim blokadama.

Malo više od 10% osoba s blokiranim računima ima preko 80% duga i njihov broj i udjel raste, što je posljedica dugotrajnih poslovnih poteškoća.

Podaci pokazuju da se preko 50% ukupnog dugotrajnog duga odnosi na dužnike s ovršenim dugom čija vrijednost prelazi milijun kuna. Radi se o nekoliko tisuća osoba čiji se prosječni dug penje gotovo do pet milijuna kuna. Broj takvih osoba, ukupan iznos duga i koncentracija u dva najviša razreda prema visini duga najbrže su rasli u protekle tri godine. Tako se udjel ukupnih pojedinačnih dugova preko milijun kuna u ukupnome dugu povećao s 51% na 53% (odnosno s 8,4% na 9,5% u razredu duga od 500 tisuća do milijun kuna). S druge strane se smanjio udjel nižih razreda u kojima je koncentriran daleko najveći broj dužnika. Prosječni iznos duga u zadnje tri godine približno stagnira u razredima ispod milijun.

Podaci pokazuju da oko 57 tisuća ljudi ili manje od 20% ukupnoga broja dužnika drži oko 86% ukupne vrijednosti duga pojedinačne vrijednosti iznad 100 000 kuna (gornja tri razreda vrijednosti blokada). U gornja dva razreda iznad 500 000 kuna nalazi se oko 10 000 dužnika s gotovo 2/3 (oko 63%) ukupnog duga. S obzirom na ekstremne prosječne iznose u najvišem razredu, moguće je da veoma mali broj od nekoliko desetaka ljudi s prosječnim iznosom blokada većim od desetak milijuna kuna bitno utječe na ukupan rezultat i povećanje ukupnoga iznosa blokada. Taj sami vrh distribucije nije bilo moguće detaljnije analizirati u okviru ovog projekta. Važno je uočiti: niti konverzija kredita s glavnicom vezanom uz švicarski franak, niti uvođenje osobnog stečaja od 1.1.2016. (postupak je do sada pokrenula svega 1 021 osoba s ukupnim iznosom prijavljenog duga od 611 milijuna kuna) nisu pomogli u rješavanju ovog problema. Vjerojatno se radi o dugovima vezanim uz dugotrajne sudske postupke po osnovi osobnih dugova i jamstava osoba u velikim poslovnim poteškoćama.

Tablica 2: Raspodjela ukupnog duga i dužnika prema razredima visine duga

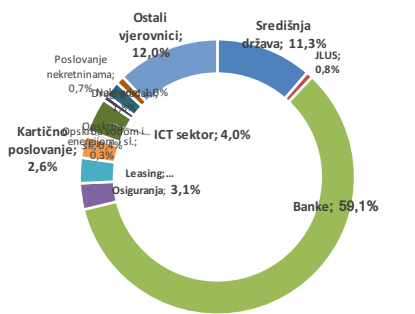
PROSJEČNI IZNOS UKUPNOG DUGA U RAZREDU	UDJEL UKUPNOG DUGA U RAZREDU U UKUPNOM DUGU		BROJ DUŽNIKA U RAZREDU		RAST BROJA DUŽNIKA		
	30.06.2014.	30.06.2017.	30.06.2014.	30.06.2017.			
HRK, dug do 365 dana							
0-5.805	1.903,00	1.982,28	4,7%	5,1%	60.708	32.194	-47,0%
5.806-10.000	7.650,48	7.673,42	3,1%	3,9%	9.902	6.335	-36,0%
10.001-25.000	15.687,86	15.741,79	6,8%	9,4%	10.742	7.504	-30,1%
25.001-50.000	35.200,04	35.007,69	6,8%	8,2%	4.797	2.943	-38,6%
50.001-100.000	69.619,94	69.680,56	8,8%	9,0%	3.137	1.618	-48,4%
100.001-500.000	198.655,26	193.960,39	16,9%	20,6%	2.108	1.326	-37,1%
500.001-1.000.000	704.380,19	683.532,30	6,4%	6,6%	227	121	-46,7%
>1.000.001	5.092.657,73	4.006.599,82	46,6%	37,2%	227	116	-48,9%
UKUPNO	27.020,15	23.985,09	100,0%	100,0%	91.848	52.157	-43,2%
HRK, dug preko 365 dana							
0-5.805	2.712,03	2.398,37	0,6%	0,3%	54.251	54.762	0,9%
5.806-10.000	7.788,91	7.814,18	0,8%	0,5%	25.798	23.663	-8,3%
10.001-25.000	16.321,58	16.675,13	3,2%	2,3%	48.864	54.641	11,8%
25.001-50.000	35.807,26	35.877,71	4,8%	3,9%	33.345	44.060	32,1%
50.001-100.000	70.656,09	71.263,28	7,9%	6,9%	28.082	39.082	39,2%
100.001-500.000	200.030,78	203.337,93	23,1%	23,5%	28.973	46.561	60,7%
500.001-1.000.000	691.532,49	693.811,72	8,4%	9,5%	3.055	5.542	81,4%
>1.000.001	4.753.364,84	4.764.694,84	51,2%	53,1%	2.703	4.490	66,1%
UKUPNO	111.432,54	147.724,82	100,0%	100,0%	225.071	272.801	21,2%

STRUKTURA DUGA PREMA VJEROVNICIMA

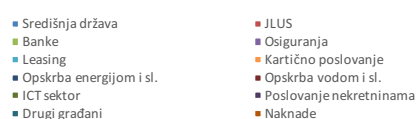
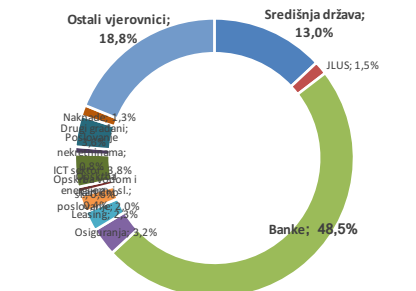
Slike 8-11 pokazuju četiri važne stvari o strukturi duga preko 365 dana: (1) dug prema bankama ima najveći vrijednosni udjel u ukupnom dugu, ali se u zadnje tri godine smanjuje (s 59,1% sredinom 2014. na 48,5% sredinom 2017.); (2) brojčani udjel banaka mnogo je manji od vrijednosnog - prema kriteriju udjela broja blokiranih građana prednjače dug prema ICT sektoru (telekomi i HRT) i dug prema središnjoj državi, dok se brojčani udjel dugova prema bankama u međuvremenu smanjuje (vidjeti okvir na sljedećoj stranici o metodi mjerenja); (3) važnu ulogu imaju nespomenuti ostali vjerovnici; njihov udjel u ukupnom dugu raste s 12% na oko 19%, ali brojčani udjel ove vrste dugova ne znamo, jer nisu uključeni u statistiku (dug prema tvrtkama koje se bave otkupom duga, bilježnicima, odvjetnicima i dugu prema sektorima koji nisu uključeni u strukturu, a nakon ulaska u EU važnu ulogu može imati i sektor inozemstvo).

Vrijednosni udjel banaka je najveći ali je u padu ispod 50%. No brojčani udjel je manji, jer veći broj ljudi ima dugove prema ICT sektoru i središnjoj državi.

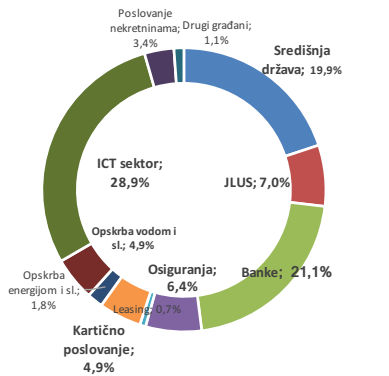
Slika 8. Struktura vrijednosti duga prema vjerovnicima 30.06.2014.

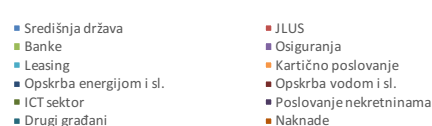
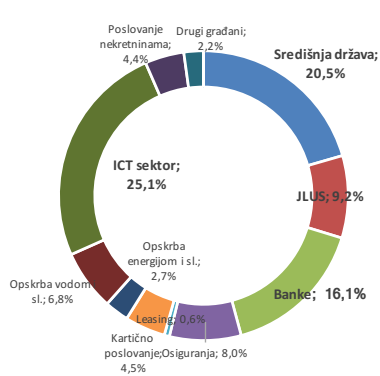
Slika 9. Struktura vrijednosti duga prema vjerovnicima 30.06.2017.

Slika 10. Struktura broja blokiranih građana prema vjerovnicima 30.06.2014.

Slika 11. Struktura broja blokiranih građana prema vjerovnicima 30.06.2017.

Čitatelj treba imati na umu da su brojčani udjeli prikazani na slikama 10 i 11 malo podcijenjeni, jer se u bazi može prepoznati jedanaest skupina vjerovnika među kojima nisu i ostali vjerovnici, pa se udjeli računaju bez njih (vidjeti okvir o metodološkim detaljima mjerenja).

Najvažniji sektori vjerovnici su banke, središnja država, ICT sektor, lokalna uprava i samouprava, osiguranja, te ostali vjerovnici.

KAKO SE RAČUNAJU UDJELI I IZNOSI U RAZREDIMA PREMA VISINI DUGA

Pretpostavimo da je jedan građanin blokiran od strane tri vrste vjerovnika - banaka, osiguranja i telekoma, a drugi samo od strane telekoma. U bazi će se registrirati dva dužnika i četiri sektora, dok broj blokada neće biti poznat: vjerovnici iz istog sektora ili isti vjerovnik mogu pokušati prisilnu naplatu od iste osobe po raznim osnovama. Općenito, nepoznati broj blokada je multiplikator broja sektora vjerovnika.

Brojčani udjeli se računaju prema broju sektora - vjerovnika. U ilustrativnom primjeru banke i osiguranja su jednom vjerovnik, a telekom operater dvaput. U tom slučaju brojčani udjel banaka i osiguranja je po 25%, a telekoma 50%. Ovi udjeli su precijenjeni, jer u bazu nisu uključeni svi sektori vjerovnici. Za dio dugova prema ostalim vjerovnicima (taj iznos dugova znamo) u bazi nema broja dužnika - ne znamo koliko građana duguje po raznim osnovama ostalim vjerovnicima. Taj broj nije uključen u analizu pa su gornji brojčani udjeli precijenjeni. No to ne ometa donošenje zaključka o relativnim odnosima važnosti pojedinih sektora vjerovnika.

U analizi su korišteni i podaci prema razredima visine duga. Treba naglasiti da iznos duga nije vezan uz pojedinačnu blokadu ili sektor vjerovnika, nego uz ukupnu visinu duga dužnika. Na primjer, osoba koja je dužna 1,5 milijun kuna može biti dužna 1,2 milijuna banci, a ostalih 300,000 osiguranju, leasingu i telekomu. Pojedinačni iznosi dugovanja u svim sektorima bit će uneseni u razred dugova iznad milijun kuna.

Gornje četiri slike definiraju dugove prema sektorima vjerovnika koji zaslužuju detaljniju analizu: (1) **banke**, zbog najvećeg vrijednosnog udjela (48,5%) i velikog brojčanog udjela (16,1%), (2) **središnja država**, zbog velikog vrijednosnog (13%) i još većeg brojčanog udjela (20,5%) (središnja država je druga prema brojčanom udjelu), (3) **ICT sektor** koji ima zanemariv vrijednosni (3,8%), ali najveći brojčani udjel (25,1%), (4) **JLUS - jedinice lokalne uprave i samouprave**, zbog njihovog velikog brojčanog udjela (9,2%, a vrijednosno samo 1,5%) i (5) **osiguranja**, zbog njihovog razmjerno velikog brojčanog udjela (8% brojčano i 3,2% vrijednosno). Svi podaci o dugovima prema sektorima vjerovnika analizirani su na bazi duga starijeg od 365 dana, jer su kratkotrajni dugovi manje važni i smanjuju se uslijed reakcije na gospodarski oporavak. Na gornju listu trebalo bi uključiti i ostale vjerovnike, no detaljniji podaci o broju dužnika nisu raspoloživi. U analizu je uključena i šesta kategorija (**naknade**), iako je njen vrijednosni udjel zanemariv (1,3%), ali je cilj bio ispitati distribuciju udjela naknada prema razredima visine duga kako bi se provjerili navodi koji su se u javnosti mogli čuti o tome da naknade znatno doprinose rastu ovršenog duga.

Prije dubljeg uvida po pojedinim sektorima vjerovnika, tablica 3 prikazuje promjene u zadnje tri godine po najvažnijim sektorima vjerovnika. Pokazuje se da je uvjerljivo najbrži rast dugova zabilježen kod jedinica lokalne uprave i samouprave (JLUS). Iako njihov udjel u ukupnom dugu i dalje nije velik, broj dužnika prema jedinicama lokalne uprave i samouprave povećao se s oko 36 na 63 tisuće građana. Pri tome je prosječan

Tablica 3: Podaci po najvažnijim sektorima vjerovnicima

U HRK > 365 DANA	IZNOS BLOKADA		STOPA RASTA	BROJ DUŽNIKA		STOPA RASTA	PROSJEČAN IZNOS DUGA
	30.06.2014.	30.06.2017.	2017/2014	30.06.2014.	30.06.2017.	2017/2014	2017.
Banke	14.824.259.854	19.551.915.733	31,9%	109.024	110.889	1,7%	176.320
Središnja država	2.838.840.514	5.256.199.960	85,2%	102.716	141.732	38,0%	37.085
ICT	1.004.534.832	1.531.867.019	52,5%	149.047	173.368	16,3%	8.836
JLUS	191.313.760	624.289.582	226,3%	35.890	63.438	76,8%	9.841
Osiguranja	772.812.491	1.309.105.257	69,4%	32.869	55.122	67,7%	23.749
Naknade	244.807.889	510.043.506	108,3%	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Ostali vjerovnici	3.021.061.665	6.507.997.963	115,4%	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.

dug iznosio 9 841 kunu. Može se pretpostaviti da su JLUS suočene s fiskalnim poteškoćama počele provoditi strožu financijsku disciplinu prema građanima. Slično tome, značajan rast broja dužnika i iznosa ovrha se javlja kod vjerovnika iz sektora osiguranja.

Središnja država je također postala sektor koji aktivnijom naplatom dugova očito pokušava realizirati svoju imovinu. Broj blokiranih građana od strane središnje države povećan je za gotovo 40,000 od 2014. do 2017., uz rast ukupne vrijednosti blokiranih iznosa za gotovo 2,7 milijardi kuna.

Rastu ukupnog iznosa znatno su doprinijeli i ostali sektori (povećanje za oko 3,5 milijarde u čemu je najveći udjel potraživanja od strane tvrtki koje se bave kupovinom duga). Najveći vrijednosni prirast zabilježen je kod dugova prema bankama (malo manje od 5 milijardi kuna), ali se broj dužnika nije značajno povećao. To znači da je u slučajevima gdje se banke pojavljuju kao vjerovnici došlo do velikog porasta prosječnog iznosa duga po dužniku. Kao što je ranije prikazano, to je posljedica brzog rasta duga malog broja najvećih dužnika. To se vidi i iz načina kako su promjene iznosa duga (tablica 4) i broja dužnika (tablica 5) raspoređene prema razredima visine duga. Kod manjih vrijednosti duga dugovi se smanjuju. Povećanje je koncentrirano u tri najveća razreda, od toga osobito u najvećem razredu dužnika s dugovima iznad milijun kuna. U tome razredu najveći je doprinos rasta dugovanja prema bankama, ostalim sektorima i središnjoj državi. Kako ostali sektori predstavljaju metodološku «crnu kutiju», u eventualnom nastavku ove vrste istraživanja trebalo bi razlučiti sastavnice ostalih sektora koji uključuju sve druge sektore osim 11 obuhvaćenih ovim istraživanjem. Znamo da se u tom agregatu nalazi sektor profesionalnih usluga u koji se klasificiraju odvjetnički i bilježnički uredi (no prema informaciji iz FINA-e, dug prema njima nije značajan jer na dan 30.6.2017. iznosi 409 milijuna kuna). Tu je uključen sektor inozemstva koji nakon ulaska u EU može imati sve važniju ulogu, jer se i inozemni dugovi naših građana sada mogu uključiti u statistiku ako se ovršni postupak vodi u nekoj drugoj državi članici te, najvažnije, tu su tvrtke koje se bave otkupom duga. Banke su od 2015. do sredine 2017. prodale oko 3,46 milijardi kuna ili oko 8% blokiranih duga građana.

Najveći porast duga je prema bankama, ostalim sektorima i središnjoj državi, no broj dužnika prema bankama stagnira, dok najviše raste prema središnjoj državi, ICT sektoru, lokalnoj upravi i samoupravi i osiguranjima.

Tablica 4: Promjene visine duga starijeg od 365 dana 2014.-2017. prema razredima visine duga za šest najvažnijih sektora - vjerovnika

HRK	Banke - povećanje	Središnja država - povećanje	JLUS - povećanje	ICT povećanje	Osiguranja povećanje	Ostali sektori povećanje	UKUPNO
0-5.805	-9.268.838	3.985.139	1.380.452	-18.604.811	1.249.747	-43.743.609	-65.001.920
5.806-10.000	-16.863.464	2.857.731	2.528.510	-19.317.430	1.053.763	-45.875.098	-75.615.987
10.001-25.000	-66.955.932	21.809.069	16.255.517	44.038.583	4.912.467	-176.699.471	-156.639.767
25.001-50.000	-98.321.490	64.897.387	34.338.427	140.877.974	33.786.721	-143.491.076	32.087.944
50.001-100.000	-35.253.937	129.055.912	51.342.126	132.707.237	93.367.967	2.044.099	373.263.405
100.001-500.000	820.988.077	703.056.286	148.380.867	200.800.621	256.028.927	610.732.130	2.739.986.908
500.001-1.000.000	764.968.832	295.589.859	45.480.056	28.247.889	70.409.634	301.337.088	1.506.033.359
>1.000.000	3.368.362.631	1.196.108.063	133.269.865	18.582.124	75.483.540	2.982.632.235	7.774.438.457
UKUPNO	4.727.655.880	2.417.359.445	432.975.822	527.332.188	536.292.766	3.486.936.299	12.128.552.399

Tablica 5 pokazuje vrlo različitu dinamiku broja dužnika s dugotrajnim manjim dugovanjima prema bankama u usporedbi s drugim sektorima. Kao što se i očekuje u uvjetima izlaska iz krize, broj građana s dugotrajnim manjim dugovima smanjuje se kod banaka i telekom operatera. Međutim, kod dugova prema državi i osiguranjima broj se nastavio povećavati i u nižim razredima duga. Podaci također pokazuju da je uvjerljivo najmanji prirast broja blokiranih građana od strane pojedinih sektora u zadnje tri godine ostvaren kod banaka (što je jednim dijelom posljedica prodaja portfelja). U najvišem razredu prema visini dugovanja iznad milijun broj dužnika je povećan za 1 301 osobu što još jednom potvrđuje da se najveći dio vrijednosnog povećanja (tablica 4) odnosi na vrlo mali broj dužnika. Također treba primijetiti da se broj osoba i blokirani iznosi od strane banaka u razredima iznad 100 tisuća kuna, za razliku od nižih razreda, nisu smanjili. Kako se u nižim razredima prema visini dugovanja očekuju problemi s neosiguranim potraživanjima, a u višim je vjerojatno veći udjel osiguranih potraživanja što se odnosi i na stambene kredite, može se preliminarno zaključiti da dosadašnje kampanje relaksacije ovrha i konverzije kredita vezanih uz švicarski franak nisu značajno utjecale na podatke u višim razredima (iako se može spekulirati o tome da bi promjene bile još lošije da nije bilo spomenutih intervencija).

Smanjuje se broj dugotrajnih malih dužnika prema bankama i ICT sektoru, ali broj takvih dužnika prema državi raste. Kod banaka je i najmanji prirast ukupnog broja dužnika koji je koncentriran u segmentu najviših dugova.

Tablica 5: Promjene broja dužnika s dugom starijim od 365 dana 2014.-2017. prema razredima visine duga za pet najvažnijih sektora - vjerovnika*

HRK	Banke - povećanje	Središnja država - povećanje	JLUS - povećanje	ICT povećanje	Osiguranja povećanje
0-5.805	-3.314	2.928	510	-7.184	765
5.806-10.000	-3.494	-12	564	-3.585	500
10.001-25.000	-6.314	3.938	3.333	2.936	2.075
25.001-50.000	-1.205	7.447	5.062	7.972	3.650
50.001-100.000	2.933	8.109	5.613	8.007	4.925
100.001-500.000	10.166	13.231	9.553	13.194	8.273
500.001-1.000.000	1.792	1.954	1.610	1.750	1.224
>1.000.000	1.301	1.421	1.303	1.231	841
UKUPNO	1.865	39.016	27.548	24.321	22.253

*Šesti najvažniji sektor vjerovnika - ostali sektori - nije uključen u ovu tablicu, jer su vrijednosti duga prema ostalim sektorima računane kao rezidual, a izvornih podataka o rasporedu broja dužnika prema razredima visine duga nema. Pri tumačenju ovih podataka važno je još jednom ponoviti da tablica ne predstavlja broj pojedinačnih dužnika, već broj sektora iz kojih dolaze vjerovnici koji pokreću ovrhu. Vidjeti okvir o metodološkim detaljima na str. 12.

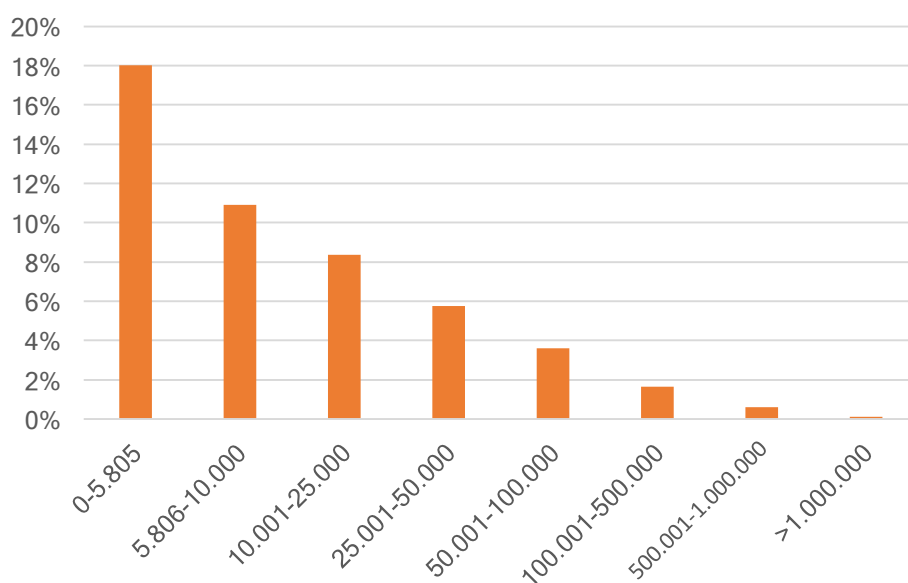
Dosadašnja analiza je pokazala da ukupne brojke ne znače mnogo. U dubini problema krije se vrlo različita dinamika u različitim sektorima i razredima visine duga. U nastavku se prikazuje detaljnija analiza prema sektorima vjerovnika što uključuje i naknade.

NAKNADE

Ukupan iznos dugova po osnovi naknada (510 milijuna kuna) ne predstavlja značajan dio ukupnog duga (1,3%). Međutim, kako su naknade određene u fiksnom iznosu, mogu predstavljati razmjerno veći teret (i udjel u ukupnom dugu) kod manjih jediničnih iznosa duga. Slika 12 potvrđuje to: pokazuje da udjel naknada u ukupnom dugu varira od značajnih 18% u najnižem razredu dugova do 5 805 kuna, do zanemarivih 0,1% u najvećem razredu dugova iznad milijun kuna (tamo je udjel toliko mali da se ne vidi na slici).

Udjel nenaplaćenih naknada u ukupnim dugovima puno je veći kod malih nego kod većih dugova.

Slika 12. Udjel naknada u ukupnom dugu prema razredima visine duga 30.6.2017.

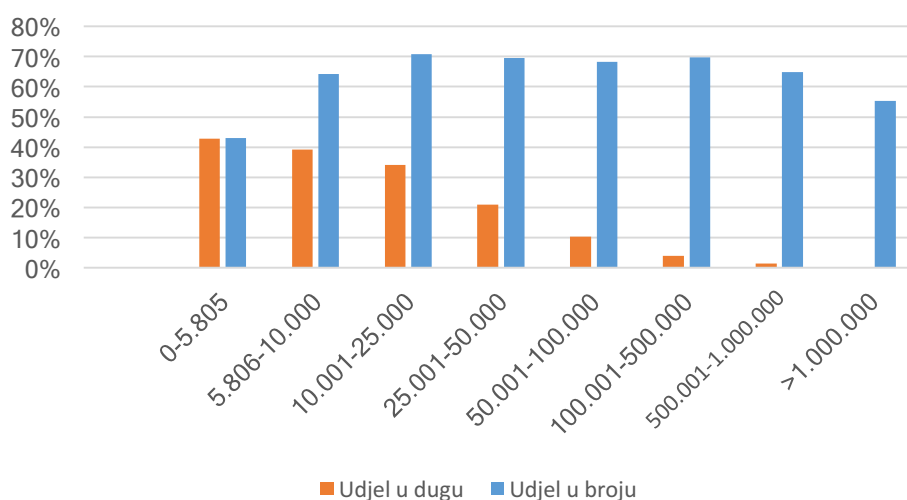
ICT SEKTOR

Uglavnom je riječ o telekom operaterima i HRT-u. Ukupan blokirani dug preko 365 dana prema ICT sektoru iznosio je oko 1,5 milijardi kuna ili oko 3,8% ukupnog duga sredinom 2017. Po ovim osnovama blokiran je najveći broj građana - njih 173 368, uz prosječan iznos duga od 8 836 kuna. Slika 13. pokazuje da više od 50% građana s dugom većim od milijun kuna ima dug prema ICT sektoru. Međutim, vrijednosni udjel tog duga je mali. Udjeli vrijednosti i broja dužnika proporcionalni su u nižim razredima. Na

primjer, udjel građana s dugotrajnim dugom do 5 805 HRK podjednak je u pogledu broja građana i iznosa dugovanja (oko 43% od ukupnoga broja blokiranih i blokiranog iznosa u najnižem razredu je dug prema ICT sektoru). Značajan dio (preko 50%) visoko (pre)zaduženih građana ima dug i prema ICT sektoru, što znači da je riječ o osobama koje su dužne «na sve strane». No kod njih se vjerojatno ne radi o velikim dugovima po ovoj osnovi, jer su iznosi dugovanja prema ICT sektoru u prosjeku relativno mali (tablica 3). Kod malih dugova do 25 000 kuna dugovi prema ICT sektoru imaju ključnu ulogu, jer sudjeluju s trećinom ili više u ukupnom iznosu takvih dugovanja.

Broj građana koji imaju neizmirene ovršene obveze prema središnjoj državi drugi je najveći - više ih ima neizmirene obveze samo prema ICT sektoru.

Slika 13. Udjel dugova i udjel broja dužnika s dugom starijim od 365 dana prema vjerovnicima iz ICT sektora prema razredima visine duga

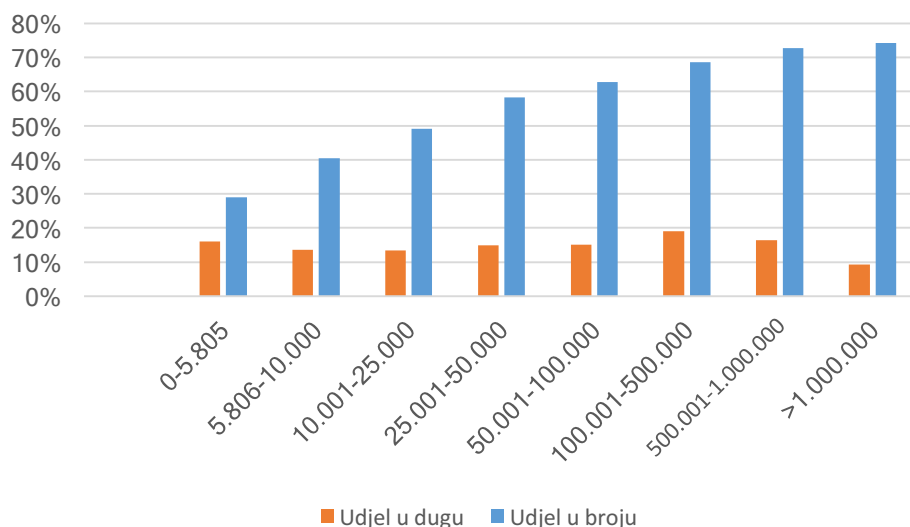
SREDIŠNJA DRŽAVA

S ukupnim iznosom blokada od 5,3 mlrd kuna i 141 732 blokirana građana središnja država je u protekle tri godine znatno povećala i vrijednosni i brojčani udjel u blokadama. Prema broju blokiranih građana središnja država je drugi vjerovnik iza ICT sektora, ispred banaka. Prosječan iznos duga prema središnjoj državi je značajan (više od 37 tisuća kuna). Samo banke-vjerovnici imaju veći prosječan iznos potraživanja.

Podaci na slici 14 pokazuju da udjel broja građana koji su ovršeni od strane središnje države (vjerojatno se najvećim dijelom radi o ovrhama koje poduzima porezna uprava) raste kako raste visina ukupnog duga građana. Čak tri četvrtine osoba koje imaju ovrhe od milijun kuna ili veće imaju i neizmirene obveze prema središnjoj državi. U nižim razredima duga do 50 000 kuna ti udjeli su manji (ispod 50%), jer ljudi očito izbjegavaju ući u situaciju neizmirenja obaveza prema državi. Udjeli u iznosima duga ravnomjerno su raspoređeni i ni u jednom razredu visine duga ne prelaze 20%.

Slika 14. Udjel dugova i udjel broja dužnika s dugom starijim od 365 dana prema središnjoj državi prema razredima visine duga

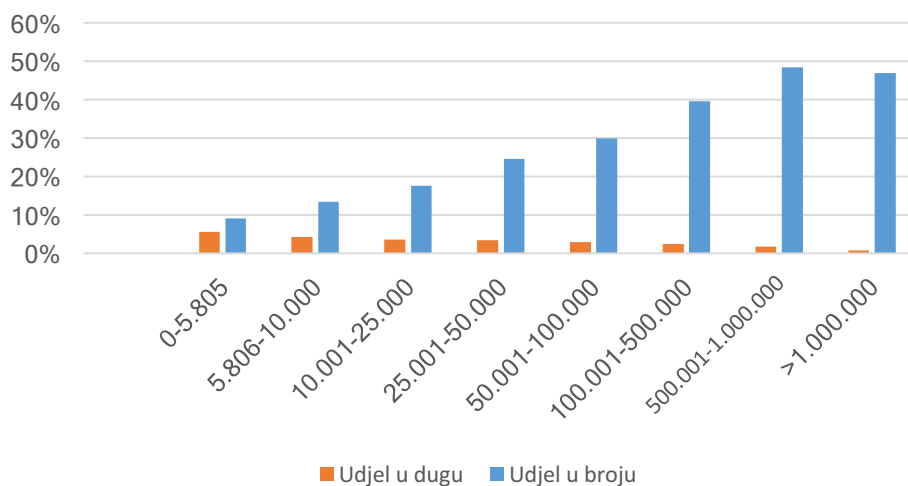

JEDINICE LOKALNE UPRAVE I SAMOUPRAVE

Slika 15 već na prvi pogled otkriva sličnu logiku raspodjele kao slika 14 uz male razlike u pogledu udjela u dugu. Udjel dugova prema JLUS je prosječno manji i u najvećem razredu gotovo nestaje, što je logična posljedica sustavno manjih obaveza prema lokalnoj nego prema središnjoj razini vlasti. 63 438 građana blokiranih od strane JLUS s ukupnim ovršenim dugom tek nešto većim od 600 milijuna kuna čini vrijednosni udjel ovih dugova jedva većim od 1% ukupno ovršenoga iznosa.

Jedinice lokalne uprave i samouprave važan su vjerovnik samo zbog toga što blokiraju velik broj građana. Ukupan i prosječan dug prema JLUS razmjerno je malen i nema sistemsku narav.

Slika 15. Udjel dugova i udjel broja dužnika s dugom starijim od 365 dana prema lokalnim vlastima prema razredima visine duga

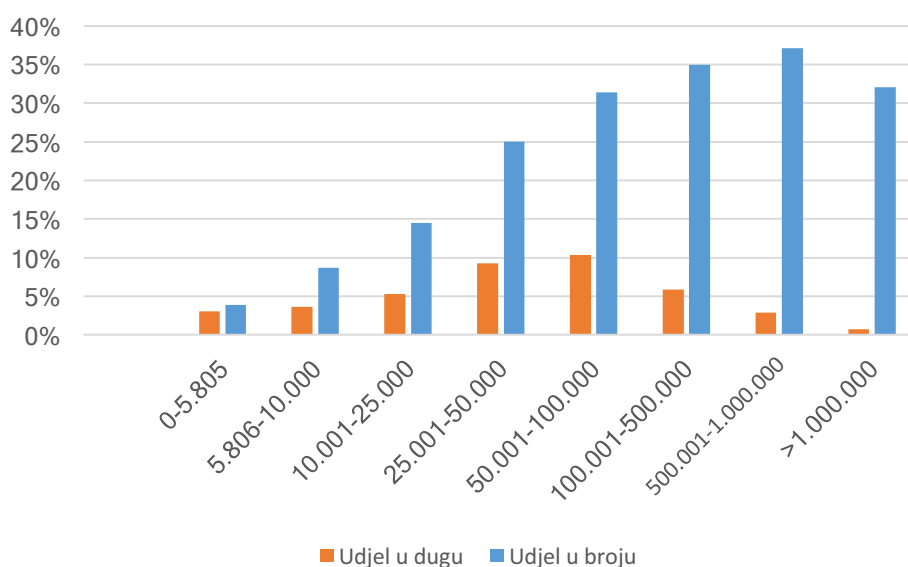

OSIGURANJA

Malo više od 55 tisuća građana koji imaju dugove prema osiguravajućim društvima koncentrirano je u višim razredima prema visini dugovanja, no vrijednosni udjeli su mali. Slično kao kod telekom operatera, visoko (pre)zaduženi građani dužni su na više strana, no dugovi po osnovi osiguranja u tome nemaju posebno važnu ulogu. Vrijedi istaknuti samo dugove prema osiguranju u razredima ukupnih dugova od 25 do 500 tisuća kuna, gdje se udjel dugova po osnovi osiguranja kreće između 5% i 10%.

25%-35% dužnika s većim ovršenim dugovima duguje i po osnovi osiguranja, no udjel tog duga u ukupnom dugu nije značajan osim u razredima 25-100 tisuća kuna gdje dostiže oko desetine ukupnog duga.

Slika 16. Udjel dugova i udjel broja dužnika s dugom starijim od 365 dana prema osiguravajućim društvima prema razredima visine duga

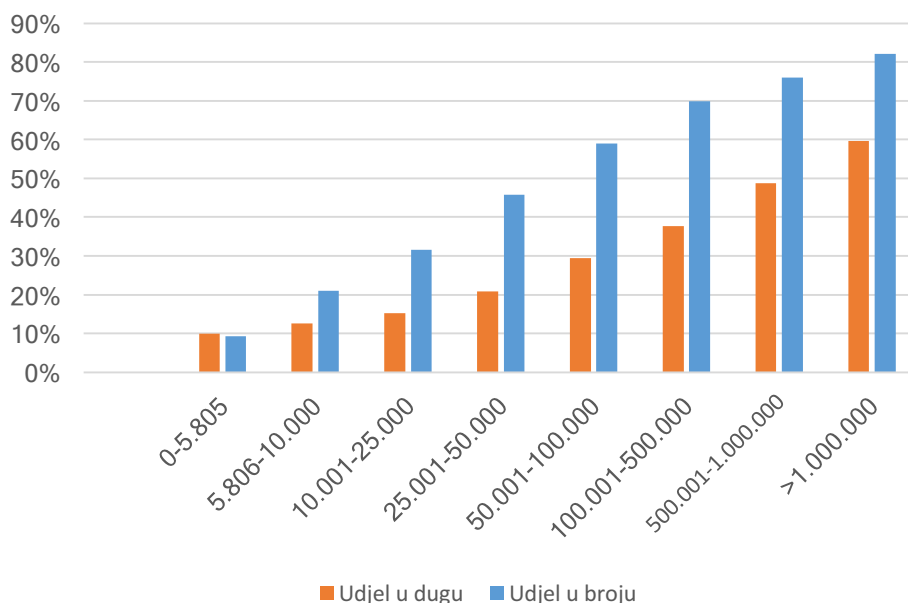
BANKE

Banke su na dan 30.06.2017. ovršile malo manje od 111 tisuća građana, što ih prema redoslijedu po kriteriju broja građana čini trećim najvećim vjerovničkim sektorom iza ICT sektora i središnje države. Međutim, ovršeni dug prema bankama koji je stariji od 365 dana iznosi 19,6 milijardi kuna (5,8% BDP-a). Banke su i dalje najveći sektor - vjerovnik prema vrijednosnom kriteriju iako se njihov udjel u ukupnom dugu smanjio za više od 10 postotnih bodova, najviše po osnovi prodaja portfelja loših kredita.

Banke su treći po redu vjerovnik prema broju građana, s najvećim iznosom ovrha koji je koncentriran u najvišim razredima pojedinačnih dugovanja.

Slika 17 pokazuje da su banke dominantan vjerovnik samo kod najviše (pre)zaduženih građana. Ovrhe banaka prelaze 50% prezaduženih građana u razredima duga iznad 50,000 kuna, a 75% u dva najviša razreda iznad 500 tisuća kuna. Vrijednosni udjeli su u pravilu manji i prelaze 50% samo u najvišem razredu kod građana čiji dugovi prelaze milijun kuna. Uočite razliku u odnosu na sliku 1: ovdje su prikazani udjeli unutar razreda prema visini duga, a na slici 1 udjeli u ukupnom dugu.

Slika 17. Udjel dugova i udjel broja dužnika s dugom starijim od 365 dana prema bankama prema razredima visine duga

RASPRAVA UMJESTO ZAKLJUČKA

O ovrhama građana razmjerno se malo zna premda je riječ o temi koja okupira pažnju javnosti i kreatora politike. Ova dubinska analiza pruža dodatan uvid u problematiku blokiranih građana i otvara podjednak broj pitanja i odgovora. Rezultati ne omogućuju izvođenje konačnih zaključaka, pa se ova analiza zaključuje sažetkom rezultata, upućivanjem na pravce daljnjih istraživanja i kratkom raspravom o traženju mogućih rješenja.

Sažetak rezultata analize

1. U razdoblju gospodarskog oporavka (sredina 2014. - sredina 2017.) ukupan ovršeni dug građana povećan je za oko 14 milijardi kuna ili više od 50%, iako se broj ovršenih građana nije značajno povećao.
2. Gospodarski oporavak je doveo do smanjenja iznosa kratkotrajnih blokada do godinu dana i smanjenja broja građana pod ovrhama do godinu dana s oko 92 tisuće na oko 52 tisuće.
3. 97% ovršenog duga odnosi se na dugove starije od 365 dana. Prosječni pojedinačni iznos dugotrajnih blokada povećao se sa 111 na 148 tisuća kuna,

ali taj prosjek nije statistički značajan zbog velike koncentracije duga kod značajno (pre)zaduženih građana.

4. Najveći broj građana je pod ovrhom subjekata iz, redom, ICT sektora (velikim dijelom telekom operateri), središnje države i banaka.
5. U pogledu vrijednosnog udjela najvažniji je dug prema bankama čiji je udjel smanjen s oko 58% na oko 49% od 2014. do 2017., većim dijelom zbog prodaja portfelja loših kredita.
6. Više od 50% ukupnog dugotrajnog duga (i taj udjel raste) odnosi se na dužnike s ukupnim pojedinačnim dugom većim od milijun kuna. Takvih dužnika je svega oko 4,5 tisuće; oko 10 tisuća osoba ima 2/3 (oko 63%) ukupne vrijednosti duga čije su pojedinačne vrijednosti veće od 100 tisuća kuna i starije od 365 dana.
7. Najveći porast broja dužnika u razdoblju od sredine 2014. do sredine 2017. odnosi se na dugove prema državi, ICT sektoru i osiguravateljima, dok broj dužnika banaka stagnira.
8. U povećanju ukupnog iznosa dugotrajnog duga u zadnje tri godine prednjači dug prema bankama, središnjoj državi, ostalim sektorima i ICT sektoru, pri čemu se manji pojedinačni dugovi prema bankama, ICT sektoru i ostalim sektorima smanjuju. Povećanje je koncentrirano u razredu najvećih dugova.
9. Nenaplaćene naknade imaju veći udjel kod malih pojedinačnih iznosa dugovanja, dok je kod većih pojedinačnih iznosa njihov udjel zanemariv.

Pravci daljnjih istraživanja

O tzv. blokadama ne znamo dovoljno. Analiza upućuje na šest pravaca daljnjih istraživanja: istraživanje uloge ostalih vjerovnika, analiza samog vrha i dna piramide dugovanja, detaljniji uvid u broj i karakter blokada i njihovu dinamiku kao i dinamiku ovrha pojedinih dužnika, te socio-ekonomska analiza položaja dužnika. Detaljnije:

1. **Ostali vjerovnici.** Analiza je pokazala važnu ulogu ostalih sektora vjerovnika. Prirast duga u najvišem razredu ukupnih dugovanja (iznad milijun) izrazito je velik, što upućuje na potrebu detaljnije analize ove vrste dugova, u čemu vjerojatno prednjače tvrtke koje se bave otkupom duga.
2. **Vrh i dno piramide dugovanja.** Sam vrh piramide dugovanja u ovom je istraživanju definiran kroz ukupan pojedinačni dug od milijun i više kuna, ali se prosječan dug u tom razredu kreće iznad 4,5 milijuna kuna. To je siguran dokaz velike koncentracije u vrhu distribucije. Tamo se vjerojatno nalaze osobe sa složenim poslovnim poteškoćama uz koje je vjerojatno vezan veći broj ovrha visoke vrijednosti, vezano uz složene poslovne situacije koje vjerojatno

uključuju veći broj sudskih postupaka. Kako se u tom segmentu događa i najveći rast iznosa, potrebno je bolje razumjeti sam vrh distribucije i analizirati koliko promjene u vrhu nekoliko desetaka ili stotina najvećih dužnika doprinose promjenama ukupnog iznosa (doprinos je vjerojatno značajan). Također se preporuča donji razred (sada definiran do 5 805 kuna) razdvojiti na dva kako bi se vidjelo što se događa u najmanjem razredu gdje su vjerojatno česte ovrhe zbog nemara ili nerazumijevanja (npr. do nekoliko stotina ili najviše do 1500-2000 kuna).

3. **Broj i karakter blokada.** Baza podataka s kojom smo raspolagali za potrebe ovog istraživanja sadržavala je podatke o broju dužnika i frekvenciji pojavljivanja istog dužnika prema vjerovnicima iz različitih sektora. Nedostaju podaci o broju blokada - ovršnih predmeta. Povezivanjem statistike broja blokada-ovršnih predmeta s brojem dužnika i vjerovnika uz detaljniju klasifikaciju sektora ostalih vjerovnika omogućio bi se još bolji uvid u dinamiku analizirane pojave. Također nedostaju podaci o karakteru blokada (o ovršnim osnovama) iz kojih bi se točno mogli utvrditi udjeli pojedinih zanimljivih slučajeva (npr. ovrhe nad nekretninama) po razredima visine dugovanja. Tako bi se mogli vidjeti realni razmjeri ovih problema koji su do sada najviše zaokupljali pažnju kreatora politike.
4. **Dinamika pojedinih dužnika u okviru FINA-ine statistike.** Uz (3) je povezana mogućnost praćenja putanja pojedinih dužnika kroz ovrhe. Takva bi analiza dala uvid u vjerojatnosti rješavanja ovršnih situacija. Jako je važno shvatiti koji faktori utječu na to da se neki dužnici pojave pod ovrhama pa nestanu («isplivaju»), dok kod nekih dolazi do «potonuća» kroz multiplikaciju ovršnih predmeta i rast ukupnog iznosa duga pod ovrhama kao i njihova broja.
5. **Socio-ekonomska i pravna analiza položaja pojedinih dužnika.** Dodatne analize koje su opisane točkama 1-4 mogu se povezati s dubinskim socio-ekonomskim i pravnim analizama položaja ljudi na uzorku ovršenih dužnika. Takva bi analiza mogla pomoći razlikovanju socijalnih situacija o kojima društvo treba brinuti radi solidarnosti (nezaposlenost, nesposobnost za rad i druge slične nevolje) i situacija koje su povezane s velikim poslovnim poduhvatima (osobna jamstva za poslovanje obrta i poduzeća), prijevarama, nemarom i drugim sličnim situacijama koje suprotno prethodnima pozivaju na pooštrenje nadzora i kazni.

Kako tražiti rješenja

Bez dodatnih uvida teško je raspravljati o rješenjima. Analiza je pokazala da dosadašnje promjene potaknute zabrinutošću zbog položaja dužnika nisu dovele do rješenja problema ovrha. Neki pozitivni trendovi (smanjenje broja građana s kratkotrajnim blokadama) javljaju se spontano zbog izlaska iz dugotrajne recesije. Otpis malih dugova

prema socijalnim kriterijima (2015.), konverzija kredita u švicarskim francima (2015.), uvođenje osobnog stečaja (2016.) te izmjene i dopune Ovršnog zakona (2017.) poduzimane su bez dubljeg razumijevanja socijalnih, ekonomskih i pravnih aspekata problema ovrha. U fokusu su se primarno nalazili dužnici po klasičnim hipotekarnim stambenim kreditima koji su boljeg prosječnog imovinskog stanja (jer inače ne bi bili u prilici podizati vrijednosno značajne kredite). Naravno, može se tvrditi da bi situacija bila još teža da ove mjere nisu poduzete.

Analiza upućuje na mogućnost da klasični hipotekarni dužničko-vjerovnički odnosi (ne računajući slučaj kada je privatna nekretnina kolateral za posao) čine manjinu ovrha na računima građana. Takva mogućnost proizlazi iz činjenice da je brojčano daleko najveći te vrijednosno vrlo značajan dio problema s jedne strane povezan s manjim dugovima koji vjerojatno nisu osigurani individualnim nekretninama te s druge strane s vrlo velikim dugovima maloga broja pojedinaca koji su smješteni u samom vrhu piramide dugovanja. U prilog tomu svjedoči podatak da je prema HNB-ovoj statistici o kvaliteti kredita na dan 30.06.2017. djelomično ili potpuno nenaplativih stambenih kredita bilo u iznosu od 3,37 milijardi kuna. Kada bi svi oni bili pod ovrhom, taj iznos ne bi prelazio 17% ukupnoga blokiranog duga građana prema bankama. Glavina problema je negdje drugdje, čak i ako se prethodni iznos korigira za prodane kreditne portfelje. Iako točni podaci o prodanim potraživanjima osiguranima nekretninom ne postoje, ukupno je prodano svih vrsta potraživanja od stanovništva u iznosu od 3,5 milijarde kuna.

Ako se nastavi s praksom rješavanja problema prije nego što se dovoljno dobro upozna njihova priroda, otvara se opasnost od intervencija čiji će društveni troškovi biti veći od koristi. Dužnici su sada vrlo dobro zaštićeni odredbom o nemogućnosti ovrhe tri četvrtine prosječne mjesečne neto plaće te se može postaviti pitanje troška tako visoke zaštite. Na vagi je s jedne strane društvena solidarnost koja poziva na zaštitu što većega dijela dohotka, a s druge strane društveni trošak koji se može reflektirati u većoj kamatnoj stopi radi kompenzacije rizika naplate i/ili slaboj dostupnosti kredita za pojedine skupine dužnika zbog visoke ex ante zaštite. Naime, trošak zaštite svih - i starih i novih dužnika - plaćaju samo novi dužnici čija kreditna sposobnost koja se ocjenjuje pri odobravanju novog kredita ovom odredbom slabi. Krajnji negativan ishod može biti odvratanje ranjivih skupina slabijih dužnika od službenog financijskog sustava i njihov prijelaz u divljinu sivog, nereguliranog, pa i lihvarskog tržišta. Bilo bi veoma loše da se slabo razumijevanje cjeline problema kompenzira snažnim normativnim mjerama za jedan segment dužnika, dok drugi segmenti ostaju nezaštićeni ili u bitno lošijem ex ante položaju o odnosu na ranije generacije dužnika. Posljedica svega mogu biti više kamatne stope nego što bi bile da je zaštita drukčija.

K tome, bolje razumijevanje uzroka blokada moglo bi razotkriti potrebu za financijskim opismenjavanjem i treniranjem dobrog financijskog odlučivanja. Vrlo je vjerojatno da dio financijski slabijih dužnika ulazi u probleme zbog neznanja ili slabe samokontrole koju nisu imali prigode naučiti. U razvijenim zemljama ili obrazovanim dijelovima populacije poželjna znanja i ponašanja se usvajaju kroz obiteljski, školski ili neki drugi odgoj i učenje, pa valja razmotriti širenje te vrste programa financijskog opismenjavanja.

Buduće analize i osmišljavanje rješenja treba provoditi s mišlju o koncipiranju ex ante (preventivnih i obrazovnih) i ex post (normativnih) rješenja, pri čemu ih treba tražiti imajući u vidu postojanje tri posve različita segmenta problema.

Prvi segment možemo nazvati *poslovnim*, vezanim uz dugove najveće pojedinačne vrijednosti. Može se raditi o izravnoj povezanosti osobnih dugova uz formalno poslovanje pravnih osoba u vlasništvu, ili uz neformalno poslovanje fizičke osobe koje nije bilo inkorporirano (čest slučaj u nekretninskom biznisu i turizmu). Analiza vrha piramide pružit će dublji uvid u ovaj problem. Kroz to će se vidjeti je li hrvatski institucionalni okvir dobro podešen za rješavanje te vrste problema. Ovrhe u tome dijelu mogu biti povezane uz složene sudske postupke koji uključuju i druge pravne i fizičke osobe. Moguće je da je brz rast vrijednosti ovršnih predmeta povezan s neučinkovitošću institucija, što će se pokazati kroz daljnju dubinsku analizu. Osobni stečaj je krajnje rješenje ove vrste problema. Daljnji napori trebali bi ići u smjeru afirmacije i usavršavanja ovog instituta. Također je preporučljivo sektorski istražiti ovu vrstu situacija: jesu li one u većoj mjeri povezane s poslovanjem s nekretninama ili postoji šira diversifikacija takvih poslovnih situacija? Mogu li se one prevenirati boljim poslovnim obrazovanjem ako se pokaže da ljudi u njih ulaze zbog nesmotrenih ili namjerno rubnih i rizičnih poslovnih situacija u kojima dolaze u situaciju nepotrebnog izlaganja osobne imovine riziku?¹

Drugi segment možemo nazvati *srednjim*. Dobrim dijelom je vezan uz solidne dužnike koji dolaze u priliku zaduživati se za kupnju vrijednijih trajnih potrošnih dobara (npr. automobili) i nekretnina. Dosadašnje su mjere uglavnom bile usmjerene ka ovom segmentu. Postavlja se pitanje koliko zaštita tog segmenta uzrokuje visinu premije rizika i ostavlja li traga na dostupnosti novih kredita. Ovo pitanje bi trebalo biti predmet budućih istraživanja.

Treći segment možemo nazvati *malim*. U ovu kategoriju ulaze dugovi prema telekom operaterima, HRT-u i manji pojedinačni dugovi prema bankama i drugim financijskim institucijama te lokalnim komunalnim poduzećima i poreznoj upravi. Dodatne analize trebale bi pružiti dublji uvid u okolnosti koje dovode do problema s vraćanjem takozvanih malih dugova. Povezivanje sa socio-ekonomskom analizom omogućilo bi razlikovanje situacija u kojima bi se zbog primjene načela solidarnosti trebale osmisliti dodatne mjere (npr. mogućnost «malog» jednostavnog stečaja dužnika) od situacija koje zahtijevaju strože mjere naplate i dodatnu afirmaciju etike namirenja dugova na vrijeme jer su vrlo mali dugovi često posljedica nemara, u nekim situacijama moguće i namjernog neplaćanja. U ovom kontekstu treba preispitati politiku naknada čiji je udjel u ukupnom dugu koncentriran kod manjih dugova (slika 12).

---

¹ S obzirom na poznatu nisku kapitaliziranost malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj, uz isto tako poznatu veliku sklonost vlasnika poduzeća da prerano i u prevelikim iznosima isplaćuju dobit, treba ispitati je li možda riječ o posljedici «sistemske pogreške» zbog formiranja prevelikog osobnog kapitala u odnosu na kapital poduzeća u dobrim godinama, što dovodi do slučajeva umjetnog jačanja kapitalne snage poduzeća - dužnika kroz naknadno zalaganje osobne imovine vlasnika.

No glavni problem leži u sporosti ovršnih postupaka. Važno je preispitati cjelokupan pravni i poslovni proces koji se aktivira u slučaju neplaćanja, kako bi on bio što brži, jeftiniji i razvidniji (digitalizacija postupka može mnogo pomoći u tom pogledu). Iako se problem koji je razmatran u ovoj analizi često sagledava uz pretpostavku suprotstavljenosti interesa dužnika i vjerovnika, ne smije se zaboraviti da brži, jeftiniji i razvidniji postupak u konačnici predstavlja jednak interes dužnika i vjerovnika.